

Det er i år 50 år siden Aldous Huxlys bok «Erkjennelsens porter» kom ut på norsk. Der beretter han om virkningene av å innta meskalin, den virksomme faktor i peyotekaktusen. Gjennom boka ble peyote kjent også i Norge, uten at det skapte mer åpenhet om entogener og deres effekter. Er situasjonen en annen nå?

Aldous Huxley (1894-1963) var toneangivende engelsk forfatter, kritiker, dramatiker, poet og debattant, kjent for blant annet «Brave New World» og andre romaner. Han var å regne blant internasjonal forfatterstjerne i sin tid. Etter boka «Erkjennelsens porter» fikk han også nærmet en «gurustatus» blant alternativttenkende i California.

Etter denne boka tok også hans forfatterskap en ny retning, han fikk blant annet en interesse for indisk kultur og religion.

Huxleys erfaring med meskalin var lagt opp som et eksperiment. Det ble ledet av en psykolog, og flere andre mennesker var også til stede. Det han fortalte underveis ble også tatt opp på bånd. Boken er basert på denne dokumentasjonen og de syn han hadde underveis.

Interessant er også hans observasjon av innholdet i sine egne indre landskap, og mer om det seinere.

På den tiden da eksperimentet fant sted tok psykiatere meskalin for å forstå sine pasienters mentale prosesser og problemer. En av teoriene fra da var at mentale forstyrrelser kunne inntre som følge av nesten umerkelige små kjemiske forandringer i enkeltmennesket. De kunne altså skyldes en defekt i en indre kjemisk fabrikk som ellers holder bevisstheten i sin normale tilstand. I den sammenhengen var meskalin i fokus som et stoff som påvirket sentralnervesystemet og kunne gi forståelse av sinnssykdommens natur, kanskje endog helbrede sykdommen.

Eksperimentet tok altså til en formiddag i mai 195 ved at Huxley svelget fire tiendels gram meskalin, oppløst i vann. Så satte han seg i en stol på sitt arbeidsrom i Los Angeles og ventet på virkningen. Etter en halv time begynte virkningen å gjøre seg gjeldene, som en dans av gyllent lys bak lukkede øyenlokk. Det som likevel var mest interessant for ham, skjedde da han

åpnet øynene og fester seg ved synet av en vase der det sto tre blomster.

- Hva jeg så var det samme som Adam hadde sett på sin skapelses morgen. Selve den nakne eksistens under, født fra øyeblikk til øyeblikk, skriver han om denne erfaringen.

- I blomstene kunne skimtes, gjennom et eller annet uutsigelig, men likevel selvinnlysende paradoks, den guddommelige kilde til alle tings eksistens.

Gjennom den 7-8 timers lange seansen observerer Huxly at han kan tenke logisk og huske godt, men det som virkelig forandres er iakktagelsesevnen og fargesynet. Det øyet kan se er kilden til opplevelsene han har. Han kommer til at «synet gir svar» gjennom at det utstråler levende lys.

Underveis i eksperimentet ble Huxley forelagt musikk, poesi og malerier av noen av Vestens ledende kunstnere, blant annet et enestående selvportrett av Cezanne. Bildene var ikke bare bilder, de fikk en tredje dimensjon, og i dette tilfelle var denne dimensjonen som full av malerens pretensjoner.

- Selv denne geniale maler, som hadde sin egen private rørløsning til Universums Sjel- en ledning som føret utenom hjernens sikkerhetsventiler og jegets filer- endog han var på bunnen bare en skjeggete nissefar med uvennlige øyne, skriver Huxly ganske kjølig.

Etter å ha sett på flere malerier og hørt musikk i peyoterus, får det ham til å konkludere at «moderne diktere og poeter har imidlertid trukket seg tilbake fra den kontemplative tradisjonen til William Blake og Walt Whitman»

- De har trukket seg tilbake til sin egen personlige underbevissthet, som de prøver å uttrykke i høyabstrakte termer, ikke som gitte kjensgjerninger, men som teoretiske begreper av vitenskapelig eller teologisk art. De moderne malere trakk seg tilbake fra den ytre virkelighet til sin lille private underbevissthet, til en rent intellektuell verden som viste seg å være billigere og goldere enn til og med den vanlige verden et menneske skaper seg i sin personlige verden. Nå kom jeg plutselig på det. Alt dette nipset av blick og nikkel, disse grelle og skrikende

gjenstandene i mangefarget plastikk, hvor var det i grunnen jeg hadde sett det før? I hvert billedgaller som presenterte moderne nonfigurativ kunst.

Men mer vennlig innstilt var han heller ikke til innholdet i egne indre landskaper. Han beskrev det han så med lukkede øyne som særdeles magert og karrig. Synsfeltet var fylt av skinnende, mangefarvede strukturer, som stadig skiftet. Det så ut som om de var laget av plastikk, blikk eller emaljert tinn.

- Billig, kommentere han, trivielt og billig skrap. Ser ut som gjenstandene hos Woolworth. Sånt man kan kjøpe i fem og ticsentsbutikker.

Og alt skrapet hadde sin plass i et lukket og trangt univers. Legger han til. Hans eget.

Her er noen av erfaringene Huxley fikk gjennom meskalineksperimentet:

Han kjente at kroppen hadde skilt seg fra sjelen, men likevel kunne han gå omkring. For ham var ikke "jeg" identisk med armer og ben, hode og nakke. Men like vel kunne kroppen ta vare på seg selv. På vei ut i hagen, fikk han øye på en hagestol i enden av gangen. Han ble bare oppsløkt av å se, bare se, ikke tid til ettertanke lakktagelsen tok makten fra den forutbestemte forestillingen han satt inne med. Hagestoler, solskinn, skygge, dette var bare tre ord, ord oppstått for å kunne navngi opplevelsen etterpå, mens han under rusen opplevde stolen som en ting i seg selv, før den ble navngitt stol og språket tok makten over opplevelsen. Det eneste som betydde noe her og nå, det var dette synet

- Det var usigelig vidunderlig, så vidunderlig at jeg nesten ble redd.

Om tid:

- Hva jeg erfarte var følelsen av en ubegrenset varighet, som alternativt ble avløst av følelsen av evig nu, bygget opp av kontuinerlig forandringer som hadde åpenbaringspreg.

Om lys:

- Jeg var tilbake i en verden hvor alt skinte med det Indre Lys, og hvor alt var uendelig i sin betydningsfullhet.

Om blomstene:

- De var alt hva jeg eller snarere dette velsignede Ikke-Jeg som et øyeblikk var sluppet fri av min kvelende omfavnelse- valgte å se på.

Om jeget:

- For mitt nyfødte Ikke-Jeg eksisterte ikke mitt jeks opptreden og personlige følelser. Det var midlertidig utslettet. Selve tanken på det var ikke nærværende.

Om en ynkelig liten bekk:

- Og for å gjøre en biologisk overlevelse mulig, må innholdet i Universalsjelen siles gjennom hjernenes og nervesystemets sikkerhetsventiler. Det som slipper gjennom disse sikkerhetsventilene, er en ynkelig liten bekk av denslags viden, som kan hjelpe oss til å leve videre på overflaten av denne besynderlige planten.

Da han fikk spørsmål underveis om han fatter sinnssykdommens natur, svarte han ja. For den skisofrene, skriver han, ligner en mann som står under permanent innflydelse av meskalin, og som av den grunn ikke er i stand til å utestenge opplevelsen av en verden han ikke er lutret nok til å leve i, ikke hel nok, ikke hellig nok. Som bekjent, skriver han, behandler man i Østen en sinnssyk eller schisofren som et menneske rørt av Gud eller Guddommene og vedkommende er derfor i hvert fall så hellig at han er ukrenkelig, tabu.

I boken konkluderer Huxly med at meskalin er et helt uskyldig og ufarlig rusmiddel for et noenlunde friskt menneske. Virkningen går mot null etter åtte-ti timer, og rusen etterlater seg ingen ubehagelige bivirkninger, ingen tømmermenn, ikke noe hangover. Meskalin er visstnok heller ikke vanedannende og det er ingenting ved det som krever fornyet dosis.

Han gjør seg også umaken med å sammenligne andre rusmidler med meskalin. Etter friske utfall mot alkohol, tobakk, kokain og opium konkluderer han med at meskalin er langt å foretrekke. Argumentasjonen og konklusjonene han kommer til i boka er spennende og oppløftende lesning for sjamanspirer, og burde være det for flertallet utenfor vår krets av spesielt interesserte.

-Når det gjelder ubegrenset forbruk, tillater Vesten bare alkohol og tobakk. Alle de andre kjemiske "portene i muren" blir kalt narkotika, og de u-autoriserte nydere av dem kalles narkomane, når de da ikke kalles stakkars djevlere eller vrak...

Om man skulle komme med en kritisk anmerkning til boken, er det først og fremst at den bygger på en seanse kun. Uansett hvor godt den er skrevet så er erfaringsmaterialet tynt. Det er vel som å skulle skrive en sexbok etter ett samleie.

Han klager over at han ikke fikk oppfylt sine håp om å se slike strålende, indre verdener som Blake hadde tegnet og beskrevet, så han fra innsiden kunne forstå hva visjonære og mystikere hadde beskrevet. Han så hverken mennesker eller dyr, ikke landskap, ikke vidder, ingen bygninger eller slott som vokste på magisk vis. Han fikk ikke adgang til visjonernes verden, bare grelle og skrikende gjenstandene av skinnende blikk og plastikk.

Kanskje hadde han nådd bak alt nips av blikk og nikkell, av mangefarget plastikk ved neste forsøk.

For det er ikke urimelig å anta at det trenges flere seanser med enteogener for å nå dypere, nå bak – bak hjernens og nervesystemets sikkerhetsventiler, til universalsjelen og dens innhold.

For øvrig var og er det ikke mer en enn dags biltur fra Los Angeles til peyogespisende indianere i Arizona og New Mexico, indianere i The native American Church, mennesker med hundrevis av seanser bak seg. De kunne sikkert giktt denne mannen en belæring, som kunne utdypet hans forståelse for sitt eget eksperiment og forståelsen av seg selv,. Det ville også forandret boken han skrev. Men som Jung fikk heller ikke Huxley den ideen at han kunne få hjelp til dypere foretåelse av psyken indre fra representanter fra urbefolkninger, en vanlig forseelse da, kanskje også nå, i alle fall på dette feltet.

Det virker som om de pretensjonene han så hos de andre som var tilstede under peyoterusen gir seg uttrykk i ham gjennom å tro at han skal finne ut hele sannheten ved ett forsøk.

En annen åpenbar innvending mot det Huxley gjør, er selve settingen, at den ble utført som et – vitenskaplig eksperiment. Båndopptager, eksperimentleder og tilskuere gir neppe den rette settingen for å erfare det sakrale. For indianerne bruker som kjent peyote som et sakrament, som et middel til å slå en bru fra dagsbevisstheten til det hellige. Gjennom boken ble Huxley en av dem som "oversatte" peyoteerfaringer for Vesten. Det skal han ha. Hans erfaringer og tanker var som honning for hippiene. og var med på å gi næring til Den Store Bevissthetsrevolusjonen, som snart fikk sin begynnelse i California.

Og hva er status i dag rundt de temaer som Huxly så frimodig tok opp?

Den gang var meskalin og peyote lovlig, men så er ikke lenger tilfelle i USA i dag, bortsett fra i The Native American Church, indianernes peyotekirke. Betyr det at situasjonen er blitt mer lukket?

Vet ikke. Kanskje. Neppe. Jo. Nei.

Kunnskapene om enteogenenes kjemi er blitt større, naturl,igvis, men i Vesten slås de hellige medisinplantene fortsaatt sammen med det som kalles narkotika, og med det stopper den offentlige debatten.

Litt resignert over sin samtid, resignert på forskernes og spesialistenes vegne anfører Aldous Huxley mot slutten av boken:

- For 70 år siden beskrev fremstående vitenskapsmenn de transcendentale opplevelser som sunne mennesker i sinnsmessig balanse under de rette forhold kunne bli deltaktig i, om de anvendte stoffet meskalin. Hvor mange filosofer, hvor mange teologer, hvor mange sosialpsykologer har siden vært så dristige at de åpnet disse portene i muren? Svaret blir: nesten ingen.

Spør man samme spørsmål i dag, får man sikkert samme svar.

Men uansett burde vi feire dette 50-årsjubileum på den måten en bok bør feires, ved å lese den.

"Erkjennelsens porter"

Cappelens upopulære skrifter

1955

Ailo Gaup